

Statenmededeling

Onderwerp

Investeringsprogramma Grote Erfgoedcomplexen: principebesluit herontwikkeling Abdij van Berne

Datum

10 september 2019

Documentnummer

GS: C2199580/4572404

PS: 4576004

Aan Provinciale Staten van Noord-Brabant,

Kennisnemen van

ons besluit om het ontwikkelperspectief van de Abdij van Berne 'De actualiteit van een ondernemende spiritualiteit' vast te stellen als uitgangspunt voor de verdere ontwikkeling van de Abdij van Berne te Heeswijk-Dinther.

Ons besluit om t.b.v. de duurzame instandhouding en het geschikt maken voor toekomstige functies maximaal €1.800.000,- te reserveren om onder voorwaarden een subsidie van dit bedrag op een later moment te verstrekken aan de Abdij van Berne vanuit de eerder door uw Staten beschikbaar gestelde middelen t.b.v. historische erfgoedcomplexen.

Aanleiding

De Norbertijnen van de abdij van Berne hebben de provincie eind 2015 gevraagd mee te denken over de toekomst van de abdij. Norbertijnen en provincie hebben in februari 2016 besloten samen een verkenning naar een duurzaam concept voor de Abdij uit te voeren. De Norbertijnen zelf hebben in 2017 een 'dromendocument' opgesteld met daarin hun visie over de toekomst van de abdij. Er is begin 2018 een gezamenlijk plan van aanpak opgesteld, dit heeft halverwege 2019 geleid tot een ontwikkelperspectief met bijbehorende businesscase. Bij het proces om te komen tot een ontwikkelperspectief zijn ook de gemeente Bernheze, het gymnasium Bernrode, zorgcentrum Laverhof en een tweetal (particuliere) fondsen aangehaakt.

Bevoegdheid

De investeringsbeslissingen van maximaal €1.800.000,- is een bevoegdheid van Gedeputeerde Staten vanuit het investeringsprogramma Grote Erfgoed-complexen c.q. het provinciale Erfgoedbeleid. Wel is de afspraak dat u via een

Statenmededeling hiervan op hoogte gebracht wordt. Deze investeringsbeslissing vormt de basis voor een later door GS af te geven subsidiebeschikking.

Datum

10 september 2019

Documentnummer

GS: C2199580/4572404

PS : 4576004

Kernboodschap

1. *De Abdij van Berne is een must volgens het provinciale erfgoedbeleid, nodig om het religieuze verhaal van Brabant te kunnen vertellen.*

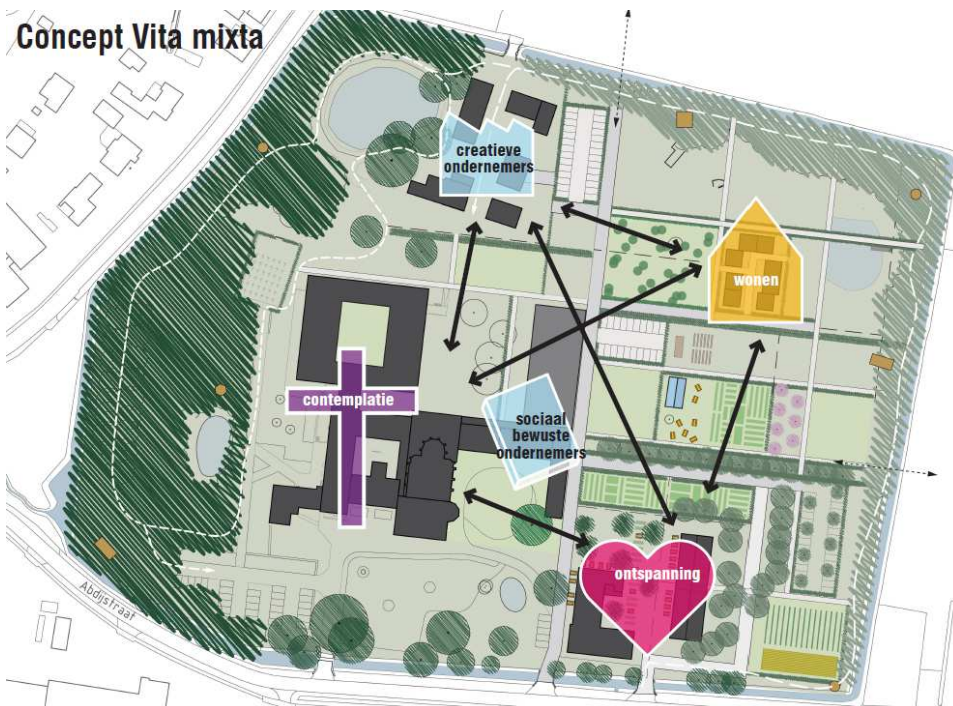
In de Provincie Noord-Brabant staan honderden grote erfgoedcomplexen: kloosters, fabrieken, kastelen, landgoederen, forten en kazernes. Veel van deze complexen staan leeg of komen leeg te staan. Leegstand en verval doen deze complexen en hun omgeving geen goed. Deze complexen vertegenwoordigen voor een deel de Brabantse identiteit en zij waren en zijn een belangrijk onderdeel van de cultuur van Brabant. De Abdij van Berne is een van de dragers van de Brabantse identiteit. De abdij vertegenwoordigt belangrijke periodes uit de Brabantse religieuze geschiedenis.

De abdij van Berne is een van de weinige nog resterende kloostergebouwen waar duidelijk herkenbare onderdelen nog uit de middeleeuwen dateren. De abdij bestaat uit abdijsgebouwen naast en tegen het voormalig slotje of 'speelhuis van de abt van Berne'. Vermoedelijk was dit oorspronkelijk een jachtslot van de hertog van Brabant. Het slotje dateert uit 1546. De abdij is ook het thuis van één van de twee nog resterende kloostergemeenschappen in Brabant die nog wonen op de plek waar zij al in de middeleeuwen een relatie mee hadden. De abdij ligt namelijk op de locatie van de voormalige hoeve Bernhese, die in 1196 aan de Abdij van Berne werd geschonken. Daar woonden sinds de dertiende eeuw norbertijnen die pastoor waren van de omliggende parochies Berlicum en Heeswijk. In 1543 werd er de uithof Abdij van Berne gesticht en in 1857 werd de abdij er opnieuw gevestigd.

In de periode van het rijke Roomse leven (1795-1960) brengt de abdij een belangrijke voorvechter van de katholieke emancipatie in Brabant in de negentiende en twintigste eeuw voort. Pater van den Elsen (1853-1925) had een grote rol in de emancipatie van de Brabantse boeren en in de ontwikkeling van de Brabantse landbouw. Hij werd 'boerenapostel' genoemd en was onder andere medeoprichter van de Noord-Brabantse Christelijke Boerenbond (NCB, nu ZLTO) en Boerenleenbank (later opgegaan in de Rabobank). Daarnaast startte hij in 1886 in de abdij het Gymnasium St.-Norbertus, de voorloper van het huidige [Gymnasium Bernrode](#).

2. *De herontwikkeling van de abdij van Berne ligt in de lijn met de historie van het complex en is robuust en flexibel genoeg voor de toekomst.*

Het ontwikkelperspectief van de Abdij van Berne is gebaseerd op de waarden en spiritualiteit van de Norbertijnen, de vita mixta: Zij zijn altijd op zoek naar een vruchtbare mix tussen het leven en werken binnen de leefgemeenschap en de gerichtheid naar buiten. Gemeenschapszin en gastvrijheid zijn daarin kernbegrippen.

Datum

10 september 2019

Documentnummer

GS: C2199580/4572404

PS : 4576004

In de visie van de Norbertijnen ontwikkelt de abdij zich in vijf clusters met de volgende hoofdfuncties:

1. Abdij, het convent en de kerk: contemplatie;
2. Abdijhuis, neerhuis en uitgeverij: sociaal bewust ondernemen, leren, werken en ontmoeten;
3. Abdijwinkel en proeflokaal: ontspanning, recreatie en toerisme;
4. Gebouwen noord-westen achterterrein: creatieve en ambachtelijke ateliers en provinciaal depot;
5. Nog niet bestaande bebouwing in noord-oosten als zoeklocatie: wonen in verbinding met de abdij.

Deze vijf clusters vertegenwoordigen de hoofdfuncties van de abdij, en via diverse programma's, activiteiten en plekken vindt de verbinding ertussen plaats.

Hierbij gaat het o.a. om:

- programma's voor particuliere gasten met een open inschrijving,
- programma's op maat voor organisaties,
- de Pater van den Elsen Foundation,
- het gastenwerk, inclusief langdurig verbonden verblijf,
- het abdijhuis als thuishaven, inspiratieplek & broeinest voor sociaal-maatschappelijk ondernemen,
- de uitgeverij, abdijwinkel en horeca,
- het tastbaar en beleefbaar maken van het (religieus) erfgoed.

Het ontwikkelperspectief biedt een inhoudelijk en ruimtelijk raamwerk, waarbinnen de abdij kan inspelen op ontwikkelingen binnen en buiten de abdij. De feitelijke realisatie van de verschillende onderdelen gaat stap voor stap. Eén belangrijk momentum is gemarkeerd: 2021, het jaar waarin de Norbertijnen 900

jaar bestaan. Het streven is om voor midden 2021 het convent te hebben klaargemaakt voor de geleidelijke groei van gasten, de onbenutte gebouwen (tijdelijk) in gebruik te hebben (waaronder de realisatie van de bewaarruimten van het PDB), het (tijdelijk) gebruik van de tuin geïntensiveerd te hebben, het abdijhuis getransformeerd tot inspiratieplek voor programma's en broeinest voor ondernemers en tot slot de abdijwinkel met proeflokaal ontwikkeld te hebben als impuls voor recreatie en toerisme.

Datum

10 september 2019

Documentnummer

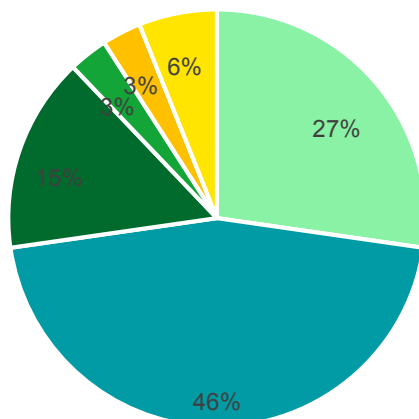
GS: C2199580/4572404

PS : 4576004

3. De herontwikkeling kent een verdienmodel dat voldoende inkomsten genereert voor behoud van het complex en wordt gedragen door diverse partners die bijdragen aan het proces en de financiën.

De te verwachten kosten van de herontwikkeling van de abdij gedurende de komende 30 jaar zijn geraamd op circa € 56,1 miljoen. Er is een tekort berekend van circa € 3,3 miljoen. Dit tekort wordt gezamenlijk gedragen door de betrokken partijen, nl. abdij, gemeente, provincie en diverse fondsen. De provincie draagt bij met maximaal €1.800.000,-. Het gaat in eerste instantie om een éénmalige bijdrage (subsidie) aan de abdij van €1.500.000,- voor duurzame instandhouding, beheer en onderhoud van de monumentale gebouwen (abdijhuis, convent). Het gaat dan met name om: de aanpassingen in het Abdijgebouw en het convent, de aanpassingen in de tuin en duurzaamheidsmaatregelen in het totale vastgoed. Daarnaast is er een risicoreservering van €300.000,- bedoeld om eventuele tegenvallers bij de duurzame instandhouding, beheer en onderhoud te kunnen opvangen. In samenwerking met de gemeente wordt er nader onderzoek gedaan naar de mogelijkheden om gemeentelijke opbrengsten uit de Ruimte voor Ruimteregeling in te zetten voor de kwaliteitsverbeteringen van bijvoorbeeld de tuin van het complex. Daarmee zouden dan middelen vrijvallen die als risicodekking kunnen worden gebruikt, waardoor de provinciale risicoreservering van €300.000,- kan komen te vervallen. Tot slot zijn er intentieverklaringen voor samenwerking in de exploitatie van de abdij met o.a. gymnasium Bernrode, zorgcentrum Laverhof en andere huidige en toekomstige gebruikers.

financiële bijdragen betrokken partijen

- Abdijs verkoopopbrengst OG buiten complex + effecten
- PNB maatschappelijke investering
- Abdijs geefgeld derden (geld)
- Abdijs geefgeld derden (natura)
- gemeente legeskosten
- gemeente OZB

Datum

10 september 2019

Documentnummer

GS: C2199580/4572404

PS : 4576004

4. De abdij van Berne biedt een locatie voor extra bewaarruimten voor het Provinciaal Depot Bodemvondsten.

Het duurzaam behoud en beheer van archeologische monumenten, die niet ter plekke in het landschap behouden kunnen worden door ontwikkelingen, is een provinciale taak. Steeds vaker worden archeologische monumenten behouden door opgraving. De provincie wordt eigenaar van dit archeologisch erfgoed en houdt daarvoor een *Provinciaal Depot Bodemvondsten (PDB)* in stand (wettelijke taak). In het PDB worden deze archeologische monumenten generatiebestendig bewaard en ontsloten. Het ruimtebeslag van archeologische monumenten in Noord-Brabant neemt hierdoor in het landschap netto sterk af in hectaren, maar neemt hierdoor wel in vierkante meters toe voor PDB. Het huidige PDB in de Waterstraat in Den Bosch heeft niet voldoende ruimte meer voor deze vondsten en hierdoor is het noodzakelijk dat het PDB op korte termijn aanvullende bewaarruimten in gebruik kan gaan nemen. Uit een verkenning van diverse scenario's is gebleken dat onderbrengen bij de abdij van Berne de meest voordelige optie is.

Consequenties

1. Een cultuurhistorisch icoon van de Brabantse religieuze geschiedenis blijft duurzaam behouden.

Mede dankzij deze bijdrage wordt een icoon uit de verhaallijn religieus Brabant duurzaam herontwikkeld, waarbij ook de oorspronkelijke functie als werk- en

leefgemeenschap van de Norbertijnen blijft bestaan.

2. *Tegelijkertijd voldoet de provincie aan haar wettelijke taak van duurzaam behoud en beheer van archeologisch erfgoed.*

Door het realiseren van de bewaarruimten van het Provinciaal Depot Bodemvondsten in de voormalige boekbinderij/drukkerij van de Abdij voldoet de provincie aan haar wettelijke taak van duurzaam behoud en beheer van archeologisch erfgoed en draagt hiermee bij aan het behoud van de abdij door er een passende functie naartoe te verplaatsen. Dit is in lijn met het erfgoedbeleid waarin de provincie lean en mean het behoud van archeologische monumenten combineert met het behoud van gebouwde monumenten.

Datum

10 september 2019

Documentnummer

GS: C2199580/4572404

PS : 4576004

Europese en internationale zaken

Er is sprake van staatssteun. De verwachting is dat er voldoende mogelijkheden zijn om deze steun te rechtvaardigen. Dit wordt nader onderzocht bij het opstellen van de subsidiebeschikking.

Communicatie

Over dit besluit wordt de pers actief geïnformeerd via een persbericht en persconferentie ter plekke. De persconferentie wordt georganiseerd door de woordvoerder van de provincie, in samenwerking met de betrokken partners: de Norbertijnen en gemeente Bernheze. Op basis van het persbericht wordt een nieuwsbericht gemaakt, dat wordt verspreid via provinciale kanalen (website, nieuwsbrief, sociale media) en via de kanalen van de Erfgoedfabriek. Ook wordt een video gemaakt over verleden, heden en toekomst van de Abdij.

Tot slot wordt er een speciale projectpagina met achtergrondinformatie over de Abdij van Berne aangemaakt op www.brabant.nl/cultuur zoals gebruikelijk bij projecten van de Erfgoedfabriek.

Vervolg

- Vanaf oktober 2019 Voorbereiding bestemmingsplan aanpassing
- Eind 2019 Subsidiebeschikking GS en zonodig een SOK
- Eind 2019 Start verbouwwerkzaamheden
- 2021 jubileumjaar Norbertijnen: festiviteiten, eerste verbouw gereed
- Verslaglegging ontwikkelingen aan PS via meerjarenrapportage ontwikkelbedrijf

Bijlagen

Ontwikkelperspectief Abdij van Berne

Datum

10 september 2019

Documentnummer

GS: C2199580/4572404

PS : 4576004

Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant,

de voorzitter,

de secretaris,

prof. dr. W.B.H.J. van de Donk

drs. M.J.A. van Bijnen MBA

Programmamanager: de heer A.H.J. van den Hurk, (073) 681 20 67,
avdhurk@brabant.nl.

Opdrachtnemer: mevrouw S.W.M. van Lith, (073) 681 23 25, svlith@brabant.nl.